

تحلیل و بررسی قاچاق سیگار و محصولات دخانی به ایران و عدم اجرای قوانین مربوط به کنترل و مبارزه با مواد دخانی

مهران خوش سلوک

دکتری حقوق، مدرس دانشگاه، وکیل پایه یک دادگستری

dr.khoshsolook@gmail.com

خلاصه

قاچاق محصولات دخانی از جمله معضلاتی است که نه تنها به سلامت عمومی جامعه آسیب می‌زند، بلکه به اقتصاد کشورها نیز لطمه جدی وارد می‌نماید. ایران، به عنوان کشوری با موقعیت جغرافیایی استراتژیک و مرزهای طولانی، به عنوان خاستگاهی ایمن برای قاچاقچیان سیگار و مواد دخانی شناخته می‌شود. با توجه به تقاضای بالای این محصولات در داخل و خارج از کشور، قاچاقچیان به راحتی می‌توانند از این شرایط بهره‌برداری کنند و شبکه‌های پیچیده‌ای از قاچاق را ایجاد نمایند. قوانین موجود در کشور، ضعف قانونگذاری را مرتفع ساخته؛ لیکن به دلیل عدم اجرای صحیح، ضعف در نظارت و تعدد مجریان مبارزه با قاچاق، نتوانسته به طور موثری از گسترش قاچاق سیگار به کشورمان جلوگیری کنند و به دلیل عدم اجرای قدرتمند، قوانین موضوعه در قاچاق سیگار و مواد دخانی به قوانینی ناکارآمد تبدیل شده‌اند. فقدان نظارت صحیح بر مبادی ورودی قاچاق محصولات دخانی و ضعف در برخورد با قاچاق سیگار، ریسک ورود غیرقانونی محصولات دخانی به ایران را به حداقل ممکن کاهش داده و تمایل مردم به مصرف سیگار و محصولات دخانی با برندهای خارجی و سود غیرقابل تصور قاچاق این محصولات به ایران، باندهای قاچاق مواد دخانی را به واردات ممنوع این محصولات ترغیب می‌نماید. این پژوهش ضمن آسیب‌شناسی قاچاق مواد دخانی به کشور، پیشنهادهایی در جهت کاهش ورود غیرقانونی این محصولات به کشور ارائه نموده است.

کلمات کلیدی: قانون، مصرف دخانیات، قاچاق، کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مجازات

۱- مقدمه

تصویب قانون به حدی حساس و مهم است که نه تنها وکلای ملت را در قوه مقننه درگیر می‌کند؛ بلکه قوای مجریه و قضاییه را نیز درگیر موضوع نموده و به واقع، قوای سه گانه کشور دخیل می‌گردند. همچنین برای اجرای قوانین موضوعه نهادها، ارگان‌ها و سازمان‌های مختلفی نیز درگیر شده و به خصوص در بحث مبارزه و کنترل دخانیات، اعم از کنترل مصرف و مبارزه با قاچاق محصولات دخانی، وزارت‌خانه‌ها و سازمان‌های مختلفی دارای مسئولیت اجرایی شده و مجریان متعددی تعریف شده‌اند که تعدد ایادی، موجب گردیده قوانین مختلف تدوین و تصویب شده، ارزش و اعتبار خود را از دست بدهند. با این وصف مشاهده می‌شود زحمات فرد فرد افراد دخیل در تصویب قانون، نادیده گرفته شده و قوانین

مدونه در مبارزه با قاچاق سیگار و مواد دخانی و قوانین و آیین‌نامه‌های کنترل مصرف مواد دخانی، به مرحله اجرا نرسیده و یا ناکارآمد گشته و به عنوان قانونی عقیم، در کتب و قفسه‌های قوانین موضوعه خاک می‌خورد.

به نظر می‌رسد «قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات» مصوب ۱۳۸۵/۰۶/۱۵، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی تا سال ۱۴۰۰ و سایر قوانین مرتبط به سیگار و مواد دخانی، از جمله قوانینی است که نتوانسته‌اند به طور کامل و در حد انتظار در جامعه اجرایی شوند و در برخی مصادیق بیشتر به قوانین ویترونی شباهت دارد تا قانونی قدرتمند و دارای ضمانت اجرایی.

علاوه بر تولید محصولات دخانی در کشور، ورود این محصولات از دو طریق قانونی و قاچاق صورت می‌پذیرد که هر یک از این روش‌های ورود، دارای معایب خاص خود بوده و راه کنترل و مبارزه با دخانیات را سخت و سخت‌تر می‌سازد. ممنوعیت مصرف سیگار و محصولات دخانی در اماکن عمومی، با تلاش‌های فراوان مسئولین ذیربط در دولت، ادارات و سازمان‌ها اجرا گردیده و هر چند که به طور کامل اجرایی نشده؛ لیکن، صرفاً موجب کنترل مصرف کارکنان در محیط ادارات شده است، هر چند که همین مبارزه نیز به نوبه خود با وصف نقاطی مثبت، ایراداتی نیز به دنبال دارد.

در این پژوهش که به روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است، تلاش شده ضمن آسیب‌شناسی حقوقی قاچاق دخانیات در کشور به اختصار به قوانین و آیین‌نامه‌های اجرایی پرداخته شده و در حد بضاعت این پژوهش، پیشنهاداتی در پایان بحث تقدیم گردد.

۱.۱. پیشینه تقنینی پژوهش:

کشور ایران در زمره‌ی اولین کشورهای امضاء کننده کنوانسیون کنترل دخانیات قرار داشته و به عنوان یکی از کشورهای پیشرو در کنترل دخانیات به شمار می‌آید.

در سال ۱۳۷۶ هیأت دولت، بنا به پیشنهاد شماره ۶۷۱۲ مورخ ۱۳۷۵/۰۸/۲۶ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، به منظور حفظ حقوق افراد جامعه و تأمین سلامت آنها در برابر زیان‌ها و بیماری‌های ناشی از استعمال دخانیات، استعمال هر نوع سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی مسقف را به هر نحو ممنوع نمود و بر این اساس، آیین‌نامه «ممنوعیت استعمال و عرضه سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی» در تاریخ ۱۳۷۶/۰۸/۰۷ به تصویب هیأت وزیران رسید.

در سال ۱۳۷۹، با هدف ممنوعیت استعمال و عرضه دخانیات در اماکن عمومی، مشمول آیین‌نامه یاد شده، قانون اصلاح ماده (۱۳) قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی در تاریخ ۱۳۷۹/۰۹/۱۳ در صحن علنی مجلس به تصویب رسید و طی ماده واحده مصوب، ماده ۱۳ قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی مصوب ۱۳۴۶/۰۴/۲۲ اصلاح شد.

در ۲۱ می ۲۰۰۳ میلادی (۱۳۸۲/۰۳/۰۲)، سازمان بهداشت جهانی، کنوانسیون «چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات (FCTC)» را با هدف تقویت تلاش برای کاهش مصرف دخانیات در میان کشورهای عضو امضاء کننده تصویب کرد. این کنوانسیون (FCTC)، اولین معاهده جهانی با هدف مذکور محسوب می‌شود.

پس از این کنوانسیون، هیأت دولت، «لایحه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات» را در تاریخ ۱۳۸۳/۱۰/۲۱ تقدیم مجلس شورای اسلامی نمود و مصوبه مجلس در تاریخ ۱۳۸۴/۰۱/۳۰ به شورای نگهبان تقدیم شد که در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۱۰ شورای نگهبان، نظر خود را در خصوص مغایرت مصوبه با اصل ۱۳۹ قانون اساسی به مجلس ارسال کرد. در تاریخ ۱۳۸۴/۰۲/۲۵ مصوبه اصلاحی مجلس شورای اسلامی مجدداً به شورای نگهبان ارسال گردید که به تاریخ ۱۳۸۵/۰۳/۰۲ شورای نگهبان دومین نظر خود را در خصوص مغایرت مصوبه با اصل ۱۳۹ قانون اساسی اعلام نمود که به دلیل اصرار مجلس شورای اسلامی بر مصوبه قبلی خود و اختلاف با شورای نگهبان، به تاریخ ۱۳۸۴/۰۴/۰۵ مصوبه مجلس به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارسال شد و در تاریخ

۱۳۸۴/۰۸/۰۷ مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام صادر و متن نهایی «قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات» به تصویب رسید و با تصویب این قانون، دولت جمهوری اسلامی ایران، به کنوانسیون مذکور پیوست.

پیرو تصویب قانون الحاق دولت به کنوانسیون یاد شده، در راستای مبارزه با مصرف سیگار و سایر محصولات دخانی، «قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات» در تاریخ ۱۳۸۵/۰۶/۱۵ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و با وصف تعیین مدت تدوین آیین‌نامه اجرایی به مدت سه ماه در این قانون، آیین‌نامه اجرایی این قانون در تاریخ ۱۳۸۶/۰۷/۰۱ توسط هیأت وزیران تدوین و تصویب شد.

آخرین سند قانونی در حوزه کنترل دخانیات، قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به تشریفات (پروتکل) ریشه-کنی تجارت غیرقانونی محصولات دخانی، است که پس از تصویب مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۴، با اخذ تاییدیه سازمان ملل متحد در سال ۱۳۹۷، جمهوری اسلامی ایران به عضویت دومین معاهده بین‌المللی با موضوع کنترل دخانیات درآمد و به عنوان ابزاری در حوزه بین‌المللی برای کمک به مبارزه با تجارت غیرقانونی مواد دخانی و تقویت مواد مرتبط در قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز در اختیار دستگاه‌های اجرایی قرار گرفت.

۱.۲. روش تحقیق:

این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است و تلاش شده ضمن آسیب‌شناسی حقوقی قاچاق دخانیات در کشور به اختصار به قوانین و آیین‌نامه‌های اجرایی پرداخته و در حد بضاعت این پژوهش، پیشنهاداتی در پایان بحث تقدیم گردد.

۱- کلیات و تعاریف:

۲.۱. دخانیات:

فرهنگ فارسی عمید: «اسم عربی، جمع دخانیّه است و در معنی انواع توتون و تنباکو که برای دود کردن به کار می‌برند».

لغت‌نامه دهخدا: جمع دخانیّه. اقسام توتون و تنباکو که برای دود کردن استعمال کنند.

فرهنگ معین: ج دخانیّه، اقسام توتون و تنباکو که برای دود کردن استعمال کنند.

دانشنامه اسلامی، ویکی فقه: محصول توتون و تنباکو که به صورت سیگار و ... استعمال می‌شود.

دخانیات شامل دو گروه تدخینی و غیرتدخینی است. گروه تدخینی دخانیات شامل: «سیگار، پیپ، قلیان، چپق و حتی بخارسازهای الکترونیکی، شامل: سیگارهای الکترونیکی (برقی)، پاد (پاد سیستم) و ویپ» بوده و دخانیات غیرتدخینی، شامل: «افنیه تنباکویی و تنباکوی جویدنی» می‌باشد که دخانیات غیرتدخینی از حوزه بحث این پژوهش خارج است.

۲.۲. جرم و مجازات:

جرم در اصطلاح حقوقی به فعل یا ترک عملی که بر اساس قانون، قابل کیفر و یا مستلزم اقدامات تأمینی و تربیتی باشد، تعریف شده است. ماده ۲ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ در تعریف جرم آورده است: «هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است جرم محسوب می‌شود».

مجازات در لغت به معنی جزا دادن، پاداش و کیفرآمده است. در اصطلاح حقوقی، آزاری است که قاضی به علت ارتکاب جرم به نشانه نفرت جامعه از عمل مجرمانه و مرتکب آن برای شخص مقصر، مطابق قانون تعیین می‌کند. همچنین مجازات ضامن اجراء قواعد مربوط به نظم عمومی است و با سایر ضمانت اجراها متمایز است. (شهرکی، ۱۳۹۷)

با استناد به ماده ۱ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲؛ مجازات‌ها در قانون در اشکال «حدود، قصاص، دیات و تعزیرات» پیش‌بینی شده است که در این پژوهش، مجازات‌های قابل اعمال، از نوع «تعزیرات» می‌باشد.

۲.۳. قاچاق محصولات دخانی:

قاچاق به معنای حمل و نقل یا خرید و فروش کالا بدون داشتن مجوز قانونی است. به خود کالایی که بدون مجوز قانونی حمل و نقل یا داد و ستد می‌شود نیز قاچاق گفته می‌شود؛ چنان‌که به خروج غیر قانونی افراد از کشور یا ورود غیر قانونی آنان به کشور نیز قاچاق اطلاق می‌گردد. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸، ۲۸)

بند «الف» از ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲، در تعریف قاچاق کالا و ارز آورده است: «هر فعل یا ترک فعلی است که موجب نقض تشریفات قانونی مربوط به ورود و خروج کالا و ارز گردد و براساس این قانون و یا سایر قوانین، قاچاق محسوب و برای آن مجازات تعیین شده باشد، در مبادی ورودی یا هر نقطه از کشور حتی محل عرضه آن در بازار داخلی کشف شود». با این تعریف، بند «ب» ماده یاد شده به تعریف «کالا» پرداخته و در این خصوص آمده است: «کالا: هر شیء که در عرف، ارزش اقتصادی دارد».

دخانیات در زمره کالاهای مجاز مشروط قرار داشته و با توجه به بند «ت» ماده یاد شده، واردات و صادرات آن، نیاز به «تشریفات قانونی» دارد. بند «ج» از ماده ۱ مارالذکر، کالای مجاز مشروط را بدین شکل تعریف نموده است: «کالایی که صدور یا ورود آن علاوه بر انجام تشریفات گمرکی حسب قانون نیازمند به کسب مجوز قبلی از یک یا چند مرجع ذیربط قانونی است»؛ لذا چنانچه ورود انواع محصولات دخانی با مجوز صادره از سوی دولت صورت گیرد، واردات قانونی محسوب شده و در غیر این صورت، به عنوان کالای قاچاق محسوب خواهد شد.

قاچاق مواد دخانی (واردات، نگهداری، توزیع و فروش محصولات دخانی که بدون مجوز دولت و بدون تشریفات قانونی وارد کشور شده باشند)، جرم محسوب شده و مستوجب مجازات خواهد بود، حتی رأی وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور در مورد قاچاق سیگار خارجی، مصوب ۱۳۶۱/۰۲/۱۳ نیز در این خصوص تصریح دارد. در این رای آمده است: «به موجب ماده یک قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات مصوب سال ۱۳۱۰ خرید و فروش و نگاهداری اجناس دخانیه و از جمله سیگار در انحصار دولت قرار گرفته و با توجه به ماده ۲۶ قانون مجازات مرتکبین قاچاق ارتکاب اعمال مزبور از طرف اشخاص بدون دخالت و اجازه دولت در هر نقطه کشور اعم از اینکه مرتکب وارد کننده بوده یا خیر و محل کشف داخل مملکت یا در نقاط مرزی باشد قاچاق محسوب و مرتکب به صراحت ماده مذکور قابل مجازات است و به فرض وجود شبهه و نظائر سیگارهای خارجی در بازار این امر رافع مسئولیت جزائی مرتکب نخواهد بود و بنابراین رای شماره ۲۰۱۱۹۹-۲۲۶۰۱۳۵۹ شعبه دوم دیوان عالی کشور صحیح و مطابق با موازین قانونی و موجه بوده و تأیید می‌شود این رای طبق قانون وحدت رویه قضایی مصوب سال ۱۳۲۸ برای شعب دیوان عالی کشور و دادگاه‌ها در موارد مشابه لازم‌الاتباع است».

۲- دخانیات در انحصار دولت:

تاریخچه انحصار دخانیات در ایران را مستقیماً از سایت شرکت دخانیات ایران نقل می‌کنیم: «در سال ۱۲۹۴ برای اولین بار قانون انحصار دولتی دخانیات به تصویب مجلس وقت رسید. در سال‌های ۱۳۰۲ و ۱۳۰۷ تغییراتی در قانون انحصار ایجاد و موازین مربوط به انحصار تحکیم و زمینه آن گسترش یافت. بر اساس قانون مصوب اسفند ۱۳۰۷ حق واردات و صادرات، خرید، فروش، ساخت، واگذاری و حمل و نقل اجناس دخانیه و انواع کاغذ سیگار و متفرعات آن در سراسر کشور در انحصار دولت قرار گرفت و در پی آن «موسسه انحصار دولتی دخانیات ایران» تأسیس شد.

در سال ۱۳۱۰ قوانین انحصار دخانیات تقویت و به موجب آن حق نگهداری و به کار انداختن ادوات توتون و ماشین‌های کاغذبری و صحافی کاغذ سیگار و ماشین‌های سیگارپیچی و متفرعات آن به این مؤسسه اختصاص یافت و کشاورزان نیز موظف به فروش فراورده‌های دخانی خود به مرکز خرید دولتی شدند و دولت مکلف شد بازار تجاری توتون را بدست گیرد. متعاقب آن و پس از تأمین زمین، ادوات و ماشین آلات و ... در خیابان قزوین (محل فعلی شرکت) اولین کارخانه دولتی تولید سیگار در سال ۱۳۱۶ در تهران افتتاح گردید.

در سال ۱۳۴۷ مؤسسه انحصار دخانیات ایران با انتقال کلیه دارایی‌ها و حقوق و دیون به شرکت دخانیات ایران تغییر نام داد و از وزارت «دارایی» آن زمان منفک و به وزارت «تولیدات کشاورزی و مواد مصرفی» پیوست. در سال ۱۳۵۶ شرکت دخانیات ایران به وزارت صنایع واگذار شد و در سال ۱۳۹۲ در راستای اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی بخشی از سهام این شرکت به صندوق بازنشستگی فولاد، رسماً غیردولتی اعلام و کلیه وظایف حاکمیتی از دوش شرکت دخانیات ایران برداشته شد و به عنوان یکی از شرکت‌های زیرمجموعه این مؤسسه معرفی گردید. مجدداً در سال ۱۳۹۸ طی رای هیئت عمومی دیوان عدالت اداری، مبنی بر دولتی تلقی نمودن صندوق بازنشستگی کارکنان فولاد، شرکت دخانیات ایران نیز مشمول قوانین و مقررات حاکم بر شرکت‌های دولتی قرار گرفت» (tobacco.ir/html/item/29).

بر اساس ماده ۱ قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات مصوب سال ۱۳۱۰: «حق وارد و صادر کردن در حدود مقررات قانون انحصار تجارت خارجی خرید و فروش و تهیه و نگهداری و حمل و نقل اجناس دخانیه و انواع کاغذ سیگار و متفرعات آن در کلیه مملکت منحصر به دولت و این انحصار موسوم به انحصار دولتی دخانیات خواهد بود». با این شرح، دخانیات در همه عرصه‌ها اعم از تولید، واردات، صادرات، خرید، فروش، تهیه و نگهداری آن در انحصار دولت بوده و چنانچه هر یک از مصادیق اعلامی، بدون مجوز دولت انجام گردد، جرم محسوب شده و مستوجب مجازات خواهد بود. دخانیات و محصولات دخانی در اشکال زیر، تولید و یا وارد بازار مصرف شده و مورد استعمال مصرف‌کنندگان قرار می‌گیرد:

۳.۱. تولید داخلی:

بخشی از محصولات دخانی موجود در بازار مصرف، توسط شرکت دخانیات ایران تولید و عرضه می‌گردد. شرکت دخانیات ایران با خرید توتون کشت شده (برگ گیاه توتون) از کشاورزان مستند به ماده ۲ قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات مصوب سال ۱۳۱۰ و قانون اصلاح این ماده قانونی، مبادرت به تولید سیگار و محصولات دخانی در ایران نموده و محصولات تولیدی قانونی را در جامعه عرضه می‌نماید. بنا به اظهار محمدرضا تاجدار، رئیس وقت انجمن تولیدکنندگان، واردکنندگان و صادرکنندگان محصولات دخانی، در آذر ماه ۱۴۰۳، وی به اعلام آخرین آمار تولید صنعت دخانیات در ایران پرداخته و به گزارش ايسنا می‌توان به آمار اخیر اشاره کرد: «از ابتدای سال ۱۴۰۳ تا پایان آبان ماه همان سال، در مجموع ۵۳ میلیارد و ۱۷۴ میلیون نخ سیگار توسط تولیدکنندگان در کشور تولید شده که نسبت به زمان مشابه در سال ۱۴۰۲ به میزان ۴۵ میلیارد و ۹۹ میلیون نخ سیگار، ۱۶ درصد رشد در تولید سیگار در کشور به چشم می‌خورد. تعداد واحدهای تولیدی فعال در هشت ماهه سال ۱۴۰۳ در حوزه سیگار ۱۸ واحد تولیدی بوده که در هشت ماه ۱۴۰۲ تعداد این واحدها، ۱۷ کارخانه بوده است.

در حوزه تنباکو معسل نیز در مجموع در هشت ماهه ۱۴۰۳ حدود ۷۴۱ تن تولید شده است که نسبت به مدت مشابه سال ۱۴۰۲ که ۱۹۱۵ تن بوده است، با افت و کاهش تولید به میزان ۷۲ درصد مواجه بوده است». در بخش دیگری از این گزارش آمده است: «در حوزه تنباکو در سال ۱۴۰۳، ۶۵ واحد تولیدی فعالیت داشته‌اند، در حالی که در سال ۱۴۰۲، ۵۱ واحد تولیدی مبادرت به تولید تنباکو معسل می‌کردند؛ تعداد واحدهای تولیدی در تنباکو معسل رشد ۱۷-۱۸ درصدی داشته، اما تولید از ۱۹۱۵ تن به ۷۴۱ تن رسیده است». این کاهش تولید هیچگاه موجب نشده بازار تنباکوی معسل در ایران با مشکل مواجه گردد؛ چرا که واردات، تولید غیرقانونی و حتی قاچاق محصولات دخانی به گونه‌ای مشاهده می‌شود که نیاز بازار مصرف را جبران می‌نماید.

۳.۲. واردات قانونی:

از نکات دیگری که شاید بتوان دلیلی بر عدم اجرای قانون دانست واردات فرآورده‌های دخانی به کشور به طور رسمی می‌باشد. اگر در مغازه‌ها و دکه‌های عرصه محصولات دخانی نظری افکنده باشید؛ با هر آرم و هر برندی این محصولات موجود بوده و قابل عرضه است و صرف چسباندن برچسبی که ۵۰ درصد فضای پاکت را می‌گیرد، توفیقی در کاهش استعمال مواد دخانی نداشته است. افزایش قیمت هم دردی دوا نکرده چرا که درآمد دولت را از واردات، اخذ مالیات و فروش محصولات دخانی افزایش خواهد داد و با این افزایش کسی به دنبال مبارزه نخواهد رفت؛ ضمن آنکه قاچاقچیان نیز با گران شدن قیمت سیگار و سایر محصولات دخانی، پس از ورود غیرقانونی این محصولات به کشور، سود بیشتری نصیب‌شان می‌گردد.

با استناد به قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات مصوب سال ۱۳۱۰، محصولات دخانی به طور کامل در انحصار دولت بوده و هرگونه، تولید و واردات سیگار و مواد دخانی بدون اخذ مجوز از سوی دولت، قاچاق محسوب شده و مرتکب آن مستحق مجازات خواهد بود.

باید بپذیریم که به دلیل قاچاق سیگار و مواد دخانی به کشور، نمی‌توان به آمار دقیقی از ورود محصولات دخانی به ایران دست یافت؛ لیکن مستند به گزارش پیش‌تر بیان شده از خبرگزاری ایسنا و به نقل از بخشی از این گزارش، رئیس وقت انجمن تولیدکنندگان، واردکنندگان و صادرکنندگان محصولات دخانی اظهار داشته: «طبق گزارش‌های بین کشوری که سازمان ملل اعلام کرده است، ۴۵۷ میلیون و ۱۲۲ هزار و ۷۷۰ دلار در سال ۲۰۲۳ سیگار از چند کشور به سمت ایران حرکت کرده است. این یعنی کشورهای عمان، امارات، کویت و... اعلام کرده‌اند که سیگاری که از گمرک خارج شده در سال ۲۰۲۳، به سمت ایران رفته است؛ این درحالیست که گمرک جمهوری اسلامی ایران اعلام کرده هیچ سیگاری به صورت قانونی وارد کشور نشده است!» این آمار فقط به سال ۲۰۲۳ میلادی و به خروج سیگار از چند کشور اشاره نموده و به ورود با مجوز دولتی سیگار به کشور اشاره‌ای نکرده است، چرا که تنها به سیگارهای وارداتی با مجوز دولت، برچسبی که ۵۰ درصد فضای پاکت را می‌گیرد، الصاق می‌شود و این پاکت‌های برچسب خورده در بسیاری از مراکز عرضه و فروش سیگار مشاهده می‌شود، فلذا نمی‌توان پذیرفت که هیچ نخ و بسته سیگاری از خارج کشور با مجوز قانونی وارد ایران نشده است!

۳.۳. قاچاق محصولات دخانی به کشور:

واردات، توزیع، عرضه و فروش هر کالای قاچاق دارای سود بوده چه در غیر این صورت، قاچاقچیان توجیهی در ورود کالای قاچاق به کشور نخواهند داشت. قاچاق مواد دخانی نیز با توجه به تعداد مصرف کنندگان سیگار و سایر فرآورده‌های دخانی، بازار سودآور و وسوسه برانگیزی داشته و درآمد سرشاری را برای قاچاقچیان در پی دارد.

مافیای قدرتمند قاچاق سیگار، یکی از دلایل بسیار مهم، در ناکارآمدی قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ در کشور است. قاچاقچیان از بابت ورود غیرقانونی سیگار و سایر محصولات دخانی به کشور، میلیاردها دلار سود برده و حتی سیگار و محصولات دخانی قاچاق را زیر قیمت تعیین شده دولتی به فروش می‌رسانند. همین امر باعث می‌گردد محصولات قاچاق شده به ایران، بازار داخلی را قبضه کرده و به بهانه‌ی گرانی محصولات داخلی، بی‌کیفیتی محصولات دخانی تولید داخل، برندهای معروف محصولات دخانی قاچاق شده به ایران و سایر موارد، تمایل مردم به مصرف مواد دخانی قاچاق بیشتر باشد. تقاضای بازار نسبت به این محصولات، تمایل مردم به مصرف محصولات دخانی با برندهای معروف، تعیین مالیات به اشکال مختلف برای محصولات وارداتی و افزایش قیمت این اقلام وارداتی، امن بودن فضای قاچاق مواد دخانی به کشور، پایین بودن ریسک کشف و ضبط محصولات دخانی قاچاق و عدم مبارزه قدرتمند با ورود این

کالاهای قاچاق، موجب گردیده قاچاقچیان سیگار و مواد دخانی، سود سرشاری از این محل کسب نمایند و مافیای قاچاق سیگار در جهان، در ایران نیز فعال و ثروتمند باشد.

برندها و مارک‌های خارجی سیگار، توتون و تنباکو، باعث گردیده مصرف کنندگان مواد دخانی، علاقه بیشتری به استعمال محصولات خارجی داشته باشند و کیفیت و تنوع محصولات دخانی خارجی نیز مزید بر علت می‌باشد. محصولات دخانی الکترونیکی از قبیل: «سیگارهای برقی (الکترونیکی)، پاد (پاد سیستم) و ویپ» نیز در خارج از کشور تولید شده و استعمال کنندگان این محصولات، فقط از تولیدات خارجی استفاده می‌نمایند؛ حال ممکن است برخی از این محصولات از طرق قانونی به کشور وارد گردد و بخش دیگری به صورت قاچاق، وارد کشور شده باشد. ذکر این مهم را ضروری می‌داند که بر اساس اعلام مسئولین ذیربط، حتی یک نخ سیگار حرارتی و الکترونیکی از مبادی رسمی، وارد کشور نمی‌شود و در حقیقت هرچه سیگار الکترونیکی و سیگار حرارتی در کشور است، به طور قاچاق وارد کشور شده است.

قاچاق مواد دخانی از تمامی مرزهای کشور صورت می‌پذیرد؛ لیکن به نظر می‌رسد مرزهای غربی کشور، درصد بیشتری از واردات قاچاق مواد دخانی را به خود اختصاص داده است. بر اساس آماری که در سال ۱۳۹۰ توسط رئیس وقت اداره مبارزه با قاچاق شرکت دخانیات کشور اعلام گردید و در زمره آمارهای قدیمی محسوب می‌شود، ۵۲ درصد قاچاق سیگار از مرزهای غربی وارد کشور شده و سهم مرزهای جنوبی در این قاچاق حدود ۲۳ درصد بود. (isna.ir/xdqdBs) براساس گزارش ارائه شده در نشست سال ۹۴ هیأت نمایندگان اتاق بازرگانی تهران، «در استان‌های آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، ایلام، بوشهر، خراسان رضوی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه و مازندران بیشترین واردات غیررسمی دخانیات (سیگار) صورت گرفته است». (اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۹، کد خبر ۴۷۹۸۳۹) لیکن در سال‌های اخیر میزان قاچاق سیگار از مرزهای جنوبی کشور افزایش یافته و به نقل از سایت سرانه و بر اساس گزارش ترانس پلن در ژانویه ۲۰۱۹ کشور امارات بزرگترین تولیدکننده سیگار غیر قانونی در جهان است و این سیگارها در ۵۷ کشور جهان مصرف می‌شود و از کشورهای عربی عراق، امارات و عمان و کشور ترکیه بیشترین سیگار و محصولات دخانی قاچاق در حال حاضر وارد کشور می‌شود. (saranemag.ir/fa/tiny/news-3494)

بر اساس گزارش منتشر شده از سوی ایسنا در آذر ماه ۱۳۹۰ (کد خبر shahrekord-8744) به نقل از رئیس وقت اداره مبارزه با قاچاق شرکت دخانیات کشور: «سال ۲۰۰۷ در دنیا ۶۵۷ میلیارد نخ سیگار قاچاق شد که از این میزان ۹ درصد در کشورهای با درآمد بالا، ۱۱/۸ درصد در کشورهای با درآمد متوسط و ۸/۱۶ درصد در کشورهای با درآمد پایین قاچاق شد که سهم ایران از این قاچاق ۲۳ درصد بود». هر چند این آمار، قدیمی و به سال ۲۰۰۷ میلادی تعلق دارد؛ لیکن علت طرح آن، درصد قابل تأمل قاچاق سیگار به ایران بوده که قریب به یک چهارم قاچاق سیگار دنیا را به خود اختصاص داده است. پیش‌تر به ورود غیرقانونی ۴۵۷ میلیون و ۱۲۲ هزار و ۷۷۰ دلار در سال ۲۰۲۳ سیگار به کشور نیز اشاره نمودیم که حاکی از خروج این میزان ارز از کشور برای ورود غیرقانونی و قاچاق سیگار به کشور می‌باشد.

در سایت خبرگزاری دانشجو با کد خبر ۹۸۷۸۴۳ که در تاریخ ۱۴۰۰/۱۰/۱۴ منتشر شد؛ میزان قاچاق سیگار به کشور سالانه ۲۰ میلیون نخ بوده و گردش مالی سیگار قاچاق در کشور سالانه ۴۰ هزار میلیارد تومان است که این گردش مالی در قاچاق سیگار و محصولات دخانی، برای قاچاقچیان مواد دخانی، انگیزه بسیار قدرتمندی ایجاد می‌نماید. در گزارش ۲۰ آذر ۱۴۰۳ به نقل از رئیس وقت انجمن تولیدکنندگان، واردکنندگان و صادرکنندگان محصولات دخانی (منتشر شده از سوی سایت ایسنا)، در سال ۲۰۲۳ میلادی، ۴۵۷ میلیون دلار در خصوص قاچاق مواد دخانی، ارز از کشور خارج شده که این میزان ارز، بالغ بر ۴۰ میلیارد نخ سیگار قاچاق است. بدین لحاظ در سال آماری مورد اشاره، ۴۰ میلیارد نخ سیگار قاچاق وارد کشور شده که حاکی از دو برابر شدن و افزایش صد در صدی قاچاق سیگار در حد فاصل سال ۱۴۰۰ تا ۱۴۰۲ می‌باشد.

در گزارش قبلی ذکر شده ایسنا از رئیس وقت انجمن تولیدکنندگان، واردکنندگان و صادرکنندگان محصولات دخانی، در آذر ماه ۱۴۰۳ این مقام اظهار نموده است که: «مصرف تنباکو معسل کشور سالانه ۱۰ هزار تا ۱۲ هزار تن است. این درحالیست که واردات قانونی از مسیر گمرک، تقریباً صفر است، تولید هم که طی هشت ماه اول سال ۱۴۰۳، معادل ۷۴۱ تن بوده است، تفاضل این عدد از ۱۰ هزار تن (حداقل مصرف) در حالی که هیچ کمبودی هم احساس نمی‌شود، مسیر غیرقانونی بصورت تولید جعلی یا قاچاق است». به واقع چنانچه تولید تنباکوی معسل در کشور را با توجه به آمار اعلامی و ضرب و تقسیم ساده، حدود ۱۱۰۰ تن در نظر بگیریم؛ مشاهده می‌شود که با وصف عدم واردات قانونی تنباکوی معسل به کشور، حداقل ۸۹۰۰ تن از این نوع تنباکو(تنباکوی معسل و معطر) به صورت قاچاق وارد کشور شده و یا از طریق واحدهای تولیدی غیرقانونی، تولید و عرضه می‌گردد که این آمار در نوع خود، اسفبار است!

۳.۴. انواع قاچاق مواد دخانی:

بندهای «س» و «ش» ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ با آخرین اصلاحات تا تاریخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۰ به قاچاق سازمان یافته و قاچاقچیان حرفه‌ای اشاره نموده است.

الف) قاچاق سازمان یافته

بند «س» از ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ به تعریف قاچاق سازمان یافته پرداخته و در این خصوص آمده است: «جرمی است که با برنامه‌ریزی و هدایت گروهی و تقسیم کار توسط یک گروه نسبتاً منسجم متشکل از سه نفر یا بیشتر که برای ارتکاب جرم قاچاق، تشکیل یا پس از تشکیل، هدف آن برای ارتکاب جرم قاچاق منحرف شده است صورت می‌گیرد».

مصادق بارز این جرم، باندهای قاچاق مواد دخانی به کشور بوده که یا از طریق تریلی و لابلای بار هر تریلی اقدام به وارد کردن مواد دخانی قاچاق به کشور می‌کنند و یا از طریق لنج‌ها و قایق‌های شوتی و از مرزهای آبی جنوب کشور، محصولات دخانی قاچاق را از کشورهای عراق، امارات و عمان به ایران (اسکله‌های غیرمجاز و خورهای فاقد نظارت) قاچاق می‌نمایند. زنان چتر باز نیز در حمل و انتقال سیگار و سایر محصولات دخانی قاچاق، از جزیره قشم به بندرعباس، نقشی پر رنگ و فعال دارند. (saranemag.ir/fa/tiny/news-3494)

این باندهای مجرم، پس از وارد نمودن غیرقانونی مواد دخانی به ایران، از طریق شوتی‌ها، محصولات وارداتی قاچاق را به استان‌های مختلف کشور گسیل می‌نمایند.

از دیگر مصادیق قاچاق سازمان یافته، قاچاق سیگار و مواد دخانی از طریق ترانزیت به کشور است. در آمار منتشر شده در سایت اعتماد آنلاین با کد خبر ۴۴۷۲۵۱، حجم ترانزیت سیگار کشور در سال ۱۳۹۸، تعداد ۲۳۰۰ کانتینر، معادل ۹۳ هزار تن بود

ب) قاچاقچیان حرفه‌ای

بند «ش» از ماده ۱ قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ (اصلاحی ۱۳۹۴/۰۷/۲۱) تعریفی از قاچاقچیان حرفه‌ای ارائه کرده که در این تعریف می‌خوانیم: «قاچاقچی حرفه‌ای: شخصی است که بیش از سه بار مرتکب قاچاق شود، اعم از اینکه در هر مرتبه تعقیب شده یا نشده باشد و ارزش کالا یا ارز قاچاق در هر مرتبه بیش از یکصد میلیون (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال باشد».

افراد و اشخاص مجرم که به دلیل سود سرشار قاچاق سیگار، مبادرت به واردات قاچاق محصولات دخانی از طریق مرز مشترک با کشورهای عراق و ترکیه به ایران می‌نمایند، نیز با اجیر کردن شوتی‌های حرفه‌ای محصولات قاچاق خود را پس از ورود به خاک ایران، به خریداران خود در استان‌ها و شهرهای مختلف کشور تحویل و عرضه نموده و به فروش می‌رسانند. این گروه از قاچاقچیان، سیگارهای قاچاق را با بهره‌گیری از کوله‌بران و از مرز کشور عراق و به خصوص مرز مشترک ایران با اقلیم کردستان عراق به کشور وارد نموده و از مرز ترکیه، برخی رانندگان ترانزیت به عنوان قاچاقچیان حرفه‌ای به طور

مستمر مبادرت به ورود سیگار قاچاق به کشور می‌نمایند. سیگار و مواد دخانی قاچاق از بندر قشم که یکی از خاستگاه‌های قاچاقچیان سیگار محسوب می‌شود، بیشتر از طریق زنانی که در این کار فعالیت نموده و به آنان «زنان چتر باز» گفته می‌شود، صورت می‌گیرد. بخش دیگری از قاچاق سیگار، در قالب پوشش ملوانی و ته لنجی صورت می‌پذیرد که کارکنان لنج‌ها و ملوانان قایق‌ها و کشتی‌های باربری و مسافربری را به قاچاقچیان حرفه‌ای تبدیل می‌کند. (saranemag.ir/fa/tiny/news-3494) این زنان چتر باز پس از مدتی، راساً به قاچاقچیان حرفه‌ای تبدیل شده و به جای باربری برای مغازه‌داران شهرهای جنوبی کشور به خصوص بندرعباس، برای خود قاچاق نموده و با عرضه و فروش کالاهای قاچاق، کسب درآمد می‌نمایند. آن دسته از پیله‌وران مرزنشین که به صورت مستمر و مداوم مبادرت به وارد نمودن سیگار و محصولات دخانی قاچاق به کشور می‌نمایند نیز در زمره قاچاقچیان حرفه‌ای قرار دارند.

ب) قاچاقچیان غیر حرفه‌ای (قاچاقچیان خرد)

قاچاقچیان غیر حرفه‌ای (قاچاقچیان خرد) از طریق به همراه داشتن و حمل و وارد نمودن چند پاکس سیگار به کشور در لابلای لوازم خود، مبادرت به قاچاق سیگار و مواد دخانی به ایران می‌نمایند. قاچاقچیان خرد، در هر نوبت ورود به کشور از مرزهای غربی، در خودور خود و یا در ساک‌ها و چمدان‌های خود، سیگار وارد کشور می‌کنند و تعداد پاکس‌های سیگار قاچاق وارداتی آنان به اندازه‌ای نیست که توسط مأموران مرزبانی توقیف گردد. آمار قاچاق مواد دخانی این گروه از قاچاقچیان به دلیل آنکه برای مصرف شخصی خود، سیگار در زمان ورود به کشور به همراه دارند؛ در آمار واردات قاچاق جایی نداشته و ورود مواد دخانی توسط این اشخاص در آمارهای منتشر شده درج نخواهد شد. قاچاقچیان خرد، اغلب مسافرانی هستند که به منظور جبران بخشی از هزینه‌های سفر خود و برطرف کردن نیاز شخصی، مبادرت به ورود قاچاق سیگار و سایر محصولات دخانی به کشور می‌نمایند.

۳.۵. مبادی ورودی محصولات دخانی قاچاق به کشور:

وضعیت قاچاق سیگار توسط قاچاقچیان خرد کاملاً مشخص بوده و اقدامی هم در جهت جلوگیری از ورود سیگار قاچاق و سایر محصولات توسط این اشخاص انجام نمی‌شود؛ لیکن قاچاق سازمان یافته و قاچاق توسط قاچاقچیان حرفه‌ای از طریق گمرکات، مناطق آزاد تجاری، صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی و بازارچه‌های مرزی صورت می‌پذیرد. مناطق آزاد تجاری و مناطق ویژه اقتصادی در غرب و شمال غربی کشور مبادی بسیار مناسبی برای قاچاق مواد دخانی توسط قاچاقچیان بوده و بازارچه‌های مرزی نیز خاستگاه قاچاق محصولات دخانی توسط قاچاقچیان حرفه‌ای می‌باشد. پیش‌تر آماری بیان شد که در سال آماری مورد اشاره، ۲۳ درصد قاچاق مواد دخانی از طریق مرزهای جنوبی کشور به ایران صورت می‌پذیرفته که بخشی از مرزهای جنوبی کشور زمینی و بسیاری از محدوده مرزی جنوب کشور، مرزهای دریایی است.

شاید بتوان علت قاچاق سیگار از مرزهای دریایی جنوبی کشور را در وهله اول کشور امارات متحده عربی دانست. کارخانه‌های سیگارهای تقلبی برندهای معروف و سایر محصولات دخانی در کشور امارات بسیار فعال بوده و بخش اعظمی از سیگارهای تقلبی برندهایی مانند وینستون و مالبرو در این کشور تولید می‌شود.

اسکله‌های غیرمجاز در مرزهای آبی جنوب کشور و خورها که همانند خلیجی کوچک در سواحل دریاها شکل گرفته‌اند، فاقد نظارت بوده و این اسکله‌های غیرمجاز یا خورها، محل مناسب و امنی برای انتقال سیگار قاچاق توسط لنج‌ها و قایق‌ها از کشورهای عربی جنوب کشور می‌باشند. اسکله‌های مذکور گذرگاه و کوره راهی برای قاچاق سازمان یافته محسوب می‌گردند که پس از ورود مواد دخانی قاچاق و دپو در این اماکن، از آنجایی که نظارتی هم بر این قبیل از اسکله‌ها و خورها وجود ندارد؛ باندهای حرفه‌ای قاچاق سیگار، به سهولت کالاهای دخانی قاچاق را از این مبادی وارد کشور نموده و به سراسر کشور انتقال می‌دهند.

۳- جرم‌انگاری در قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات:

مصرف دخانیات در کشور جرم نبوده و برای مصرف توتون، تنباکو، سیگار و سایر محصولات دخانی، جرم‌انگاری در قانون صورت نگرفته و با وصف ایجاد اعتیاد به دخانیات، برای این اعتیاد نیز جرم و مجازاتی در قوانین موضوعه پیش‌بینی نشده است.

استعمال سیگار، توتون و تنباکو در فقه نیز حرام و ممنوع نبوده و حکم بر حرمت آن و یا ممنوعیت مصرف آن از سوی فقها صادر نشده است؛ چرا که حرکت سریع جامعه در مصرف مواد دخانی به گونه‌ای است که نه قانونگذار می‌تواند در خصوص مصرف آن جرم‌انگاری نماید و نه فقها قادر به صدور حکم حرمت مصرف آن می‌باشند.

علت عدم جرم‌انگاری عمومی در استعمال دخانیات، در وهله اول عدم وجود حکم فقهی حرمت آن است؛ زیرا، هر حکم فقهی صادره در مصرف دخانیات در زمره‌ی احکام ثانویه محسوب شده و برای صدور حکم حرمت در این خصوص، لازم است فقها و مجتهدین نسبت به صدور حکم حرمت، فتوا صادر نمایند که تاکنون چنین امری محقق نشده است.

علت مهم بعدی در عدم جرم‌انگاری در خصوص استعمال دخانیات، دولت است؛ از یک‌سو دولت با تولید داخلی محصولات دخانی در شرکت دخانیات و فروش آن کسب درآمد نموده و از سوی دیگر صادرات محصولات تولیدی شرکت دخانیات، موجب ورود ارز به کشور می‌شود.

همچنین دولت با انحصاری نمودن واردات محصولات دخانی به کشور، مالیات دریافت نموده و از این منظر نیز سودآوری دخانیات برای دولت غیرقابل انکار خواهد بود.

سومین علت مهمی که موجب عدم جرم‌انگاری استعمال دخانیات در قوانین موضوعه شده است، سابقه طولانی مصرف دخانیات در کشور و جامعه کثیر آماری مصرف کنندگان می‌باشد. نمی‌توان به آمار دقیقی از مصرف کنندگان دخانیات در ایران دست یافت؛ چرا که مصرف انواع سیگار، پیپ، قلیان و چپق به صورت تدخینی و مصرف الکترونیکی دخانیات از قبیل سیگارهای الکترونیکی (برقی)، اعم از ویپ و پاد (پاد سیستم) به حدی در جامعه فراگیر است که دستیابی به آمار مصرف کنندگان را دشوار ساخته و آمارهای اعلامی در کشور با وصف عدم دقت در استخراج آمار دقیق به حدی نگران کننده است که پرداختن به آن خارج از موضوع بحث خواهد بود. بسیاری از مسئولین، مدیران، افراد شاخص مملکتی، اساتید، فقها، اندیشمندان، هنرمندان و سایر اқشار جامعه در طبقات مختلف، با جنسیت مختلف و سنین مختلف عادت به مصرف دخانیات داشته و صدور حکم حرمت و یا ممنوعیت استعمال دخانیات و جرم‌انگاری آن عملاً غیرممکن است.

با وصف مراتب مذکور، جرم‌انگاری در دخانیات در قوانین موضوعه، محدود به مصرف دخانیات در اماکن عمومی، فروش سیگار به اطفال زیر ۱۸ سال، واردات غیرقانونی و قاچاق محصولات دخانی و سایر مصادیق محدود شده است که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد.

الف) جرایم و مجازات‌های مندرج در قوانین موضوعه:

۱- الف) استعمال هر نوع سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی مسقف:

ماده ۱ آیین‌نامه ممنوعیت استعمال و عرضه سیگار و سایر محصولات دخانی در اماکن عمومی مصوب سال ۱۳۷۶ هیأت دولت، این ممنوعیت را تبیین و تصویب نموده است. در این ماده تشریح گردیده: «ماده ۱- به منظور حفظ حقوق افراد جامعه و تأمین سلامت آنها در برابر زیان‌ها و بیماری‌های ناشی از استعمال دخانیات، استعمال هر نوع سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی مسقف به هر نحو ممنوع است». در تبصره ۱ ذیل همان ماده نیز به مصادیق اماکن عمومی مسقف اشاره شده و این اماکن ذکر گردیده است.

قانونگذار، مجازات استعمال دخانیات در اماکن عمومی مسقف را برای کارکنان نهادهای موضوع ماده ۱۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری و سایر مرتکبین احصاء نموده و مجازات و تنبیه هر گروه نیز به طور مجزا تعیین و تبیین شده است.

۱-۱- الف) کارکنان نهادهای موضوع ماده ۱۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری:

در ماده ۱۸ قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب سال ۱۳۷۲، کارکنان نهادهای موضوع قانون بدین نحو معین شده‌اند: «کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، موسسات و شرکت‌های دولتی، شرکت‌های ملی نفت و گاز و پتروشیمی و شهرداری-ها و بانک‌ها و موسسات و شرکت‌های دولتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است و موسساتی که تمام یا قسمتی از بودجه آنها از بودجه عمومی تأمین می‌شود و نیز کارکنان مجلس شورای اسلامی و نهادهای انقلاب اسلامی مشمول مقررات این قانون هستند، مشمولان قانون استخدام نیروهای مسلح و غیرنظامیان ارتش و نیروهای انتظامی، قضات، اعضای هیأت‌های علمی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی و مشمولان قانون کار از شمول این قانون خارج بوده و تابع مقررات مربوط به خود خواهند بود». لذا چنانچه کارکنان موضوع این ماده قانونی مرتکب استعمال دخانیات در محل کار شوند، با استناد به ماده ۱۳ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ به هیأت رسیدگی به تخلفات اداری معرفی شده و به تنبیهات پیش‌بینی شده محکوم می‌شوند.

بر اساس ماده ۱۳ قانون یاد شده: «استعمال دخانیات در نهادهای موضوع ماده (۱۸) قانون رسیدگی به تخلفات اداری ممنوع و مرتکب به شرح زیر مجازات می‌شود:

الف - چنانچه مرتکب از کارکنان نهادهای مذکور باشد، به حکم هیأت رسیدگی به تخلفات اداری به یکی از تنبیهات مقرر در بندهای (الف) و (ب) ماده (۹) قانون رسیدگی به تخلفات اداری و در صورت تکرار در مرتبه سوم به تنبیه مقرر در بند (ج) ماده مذکور محکوم می‌شود».

و اما بندهای «الف»، «ب» و «ج» ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب سال ۱۳۷۲ که از مصادیق تنبیهات اداری محسوب می‌شوند، عبارتند از:

بند الف) اخطار کتبی بدون درج در پرونده استخدامی.

بند ب) توبیخ کتبی با درج در پرونده استخدامی.

بند ج) کسر حقوق و فوق‌العاده شغل یا عناوین مشابه حداکثر تا [یک سوم از یک ماه] تا یک سال.

۱-۲- الف) سایر مرتکبین جرم استعمال هر نوع سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی مسقف:

با استناد به بند «ب» از ماده ۱۳ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ و تبصره ۱ ماده یاد شده، سایر مرتکبین این جرم به جزای نقدی محکوم می‌شوند که جزای نقدی موضوع این ماده، هر سه سال یکبار توسط هیأت دولت مورد بازبینی قرار گرفته و تعدیل می‌گردد. بر اساس تصویبنامه هیأت وزیران در سال ۱۴۰۳، مجازات مندرج در بند «ب» ماده ۱۳ قانون یاد شده و تبصره ۱ این ماده به شرح ذیل تعدیل شده است:

«ب- سایر مرتکبین به جزای نقدی از دو میلیون و نهصد هزار (۲.۹۰۰.۰۰۰) ریال تا چهار میلیون و دویست هزار (۴.۲۰۰.۰۰۰) ریال محکوم می‌شوند.

تبصره ۱ - مصرف دخانیات در اماکن عمومی یا وسایل نقلیه عمومی موجب حکم به جزای نقدی از دو میلیون و یکصد هزار (۲.۱۰۰.۰۰۰) ریال تا چهار میلیون و دویست هزار (۴.۲۰۰.۰۰۰) ریال است.

۲- الف) هر نوع تبلیغ، حمایت، تشویق مستقیم و غیرمستقیم و یا تحریک افراد به استعمال دخانیات

با استناد به ماده ۳ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵: «هر نوع تبلیغ، حمایت، تشویق مستقیم و غیرمستقیم و یا تحریک افراد به استعمال دخانیات اکیداً ممنوع است».

مجازات مرتکبین جرایم موضوع ماده مذکور در ماده ۱۰ از همان قانون تعیین شده است: «ماده ۱۰ - انجام هرگونه تبلیغات مغایر با این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن، جرم و مستوجب مجازات از بیست و یک میلیون (۲۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا دو میلیارد و یکصد میلیون (۲.۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای نقدی است. دادگاه مکلف است علاوه بر مجازات دستور جمع

آوری محصولات مورد تبلیغ را صادر نماید و میزان مجازات‌های یادشده بر اساس نرخ تورم (هر سه سال یکبار) بنا به اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید هیأت وزیران قابل افزایش است.

۳- الف) ورود غیرقانونی انواع مواد دخانی بدون مجوز دولتی (قاچاق سیگار و سایر محصولات دخانی به کشور)

ماده ۱۵ از قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات مصوب سال ۱۳۸۴ در خصوص تجارت غیرقانونی فرآورده‌های دخانی تبیین گردیده و بند ۱ از این ماده بر محو تمامی اشکال تجارت غیرقانونی فرآورده‌های دخانی از جمله قاچاق، تولید غیرقانونی و عرضه نمونه‌های قلابی مواد دخانی تأکید دارد.

بند «الف» از ماده ۷ قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات مصوب سال ۱۳۱۰ مقرر نموده: «هر کس اشیایی را که به موجب این قانون خرید و فروش و تملک آنها انحصار به دولت یافته قاچاق نماید مشمول قانون مرتکبین قاچاق مصوب ۱۶ اسفند ۱۳۰۷ خواهد شد». با توجه به این ماده قانونی و تصویب قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی و قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۴۰۰، قاچاق سیگار و سایر محصولات دخانی مصداق قوانین اخیرالذکر محسوب شده و مجازات مرتکبین بر اساس این قوانین موضوعه تعیین خواهد شد. مجازات قاچاق سیگار و سایر مواد دخانی در مواد مختلفی از قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۳۹۲ توسط قانونگذار پیش‌بینی شده است.

از ماده ۱۸ این قانون، این مفهوم برداشت می‌شود که کالای قاچاق، ضبط خواهد شد و علاوه بر آن مرتکب قاچاق به جزای نقدی نیز محکوم می‌گردد و بندهای «الف» و «ب» این ماده به جزای نقدی کالاهای مجاز و کالاهای مجاز مشروط اشاره نموده که همانگونه که پیش‌تر بیان شد، قاچاق سیگار در زمره کالای مجاز مشروط قرار دارد.

مواد ۱۹، ۲۰ و ۲۱ این قانون نیز مکمل ماده ۱۸ مذکور در سایر موارد مرتبط با ماده مذکور قانونگذاری شده است. ماده ۲۲ این قانون نیز به ارتکاب جرم قاچاق کالاهای ممنوع اشاره داشته که علاوه بر ضبط کالای ممنوع قاچاق، میزان جزای نقدی مربوطه را تعیین و مواد ۲۳ و ۲۴ همان قانون نیز این ماده قانونی و مجازات مندرجه را تکمیل می‌نمایند.

از ماده ۲۸ الی ۳۱ این قانون به مجازات حبس جرم قاچاق سازمان یافته اشاره داشته و ماده ۳۲ قانون یاد شده نیز به مجازات حبس و شلاق تعزیری قاچاقچیان حرفه‌ای اشاره نموده که با توجه به مصادیق مندرج در این ماده، علاوه بر ضبط کالای قاچاق از قاچاقچیان حرفه‌ای و جزای نقدی، به شلاق تعزیری تا ۷۴ ضربه و حبس نیز محکوم خواهند شد.

ماده ۳۵ این قانون و تبصره ذیل آن نیز به ارتکاب جرم قاچاق توسط مأموران دستگاه‌های کاشف یا وصول درآمدهای دولت و عدم تعقیب مرتکبین قاچاق اشاره نموده که علاوه بر مجازات‌های مقرر قانونی به مجازات مُخْتَلِس، موضوع قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری مصوب سال ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز محکوم خواهند شد.

۴- الف) عدم الصاق پیام‌های سلامتی و زیان‌های مصور که حداقل ۵۰ درصد سطح هر طرف پاکت سیگار را پوشش دهد.

ماده ۵ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ تصریح دارد: «پیام‌های سلامتی و زیان‌های دخانیات باید مصور و حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) سطح هر طرف پاکت سیگار (تولیدی - وارداتی) را پوشش دهد». در صورت عدم الصاق پیام‌های مصور مندرج در ماده ۵ قانون مذکور، مرتکب جرم به جزای نقدی موضوع ماده ۱۶ همان قانون محکوم می‌شود.

« ماده ۱۶ - فروشندگان مکلفند فرآورده‌های دخانی را در بسته‌های مذکور در ماده (۶) عرضه نمایند، عرضه و فروش بسته‌های باز شده فرآورده‌های دخانی ممنوع است. متخلفین به جزای نقدی از دو میلیون و یکصد هزار (۲.۱۰۰.۰۰۰) ریال تا هشت میلیون و چهارصد هزار (۸.۴۰۰.۰۰۰) ریال محکوم می‌شوند.

۵- الف) استفاده از تعابیر گمراه کننده در سیگار و محصولات دخانی، مانند: استفاده از واژه‌های لایت، ملایم و سبک

مفهوم تبصره ذیل ماده ۵ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ بر این مهم تأکید نموده که: «استفاده از تعابیر گمراه کننده مانند ملایم، لایت، سبک و مانند آن در سیگارها و سایر محصولات دخانی، ممنوع گردیده است».

استفاده از تعابیر مندرج در تبصره ذیل ماده ۵ قانون مارالذکر، مصداق بارز تبلیغات گمراه کننده و مغایر با قانون بوده که با استناد به ماده ۱۰ از همان قانون، مرتکب جرم مجازات و به جزای نقدی محکوم می‌شود.

«ماده ۱۰ - انجام هرگونه تبلیغات مغایر با این قانون و آیین‌نامه اجرایی آن، جرم و مستوجب مجازات از بیست و یک میلیون (۲۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا دو میلیارد و یکصد میلیون (۲.۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای نقدی است. دادگاه مکلف است علاوه بر مجازات دستور جمع آوری محصولات مورد تبلیغ را صادر نماید و میزان مجازات‌های یادشده بر اساس نرخ تورم (هر سه سال یکبار) بنا به اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید هیأت وزیران قابل افزایش است».

۶- الف) عرضه فرآورده‌های دخانی در بسته‌های بدون شماره سریال و برچسب ویژه شرکت دخانیات

با استناد به ماده ۶ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵: «کلیه فرآورده‌های دخانی باید در بسته‌هایی با شماره سریال و برچسب ویژه شرکت دخانیات عرضه شوند. درج عبارت «مخصوص فروش در ایران» بر روی کلیه بسته‌بندی‌های فرآورده‌های دخانی وارداتی الزامی است».

بر این موضوع در ذیل بخش «الف» از بند ۲ ماده ۱۵ قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات مصوب سال ۱۳۸۴ تأکید شده است.

به تصریح ماده ۱۶ این قانون، مجازات متخلفین از ماده ۶ تبیین گردیده است: «ماده ۱۶ - فروشندگان مکلفند فرآورده‌های دخانی را در بسته‌های مذکور در ماده (۶) عرضه نمایند، عرضه و فروش بسته‌های باز شده فرآورده‌های دخانی ممنوع است. متخلفین به جزای نقدی از دو میلیون و یکصد هزار (۲.۱۰۰.۰۰۰) ریال تا هشت میلیون و چهارصد هزار (۸.۴۰۰.۰۰۰) ریال محکوم می‌شوند».

۷- الف) توزیع، عرضه و فروش محصولات دخانی بدون پروانه فروش

ماده ۴ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ بر این موضوع تصریح دارد که: «سیاست‌گذاری، نظارت و مجوز واردات انواع مواد دخانی صرفاً توسط دولت انجام می‌گیرد» و ماده ۷ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ تشریح نموده که صدور پروانه فروش فرآورده‌های دخانی توسط دولت صادر می‌گردد و عرضه و فروش محصولات دخانی بدون پروانه ممنوع بوده و بدین لحاظ جرم محسوب می‌شود. در این ماده و تبصره ذیل آن آمده است: «پروانه فروش فرآورده‌های دخانی توسط وزارت بازرگانی و بر اساس دستورالعمل مصوب ستاد صادر می‌شود».

تبصره- توزیع فرآورده‌های دخانی از سوی اشخاص فاقد پروانه فروش ممنوع است».

مجازات و جزای نقدی مرتکبین جرایم موضوع ماده ۷ یاد شده، در ماده ۱۱ از همان قانون بدین شرح تعیین شده است: «ماده ۱۱ - فروش و عرضه دخانیات به استثنای اماکن موضوع ماده (۷) این قانون، عرضه محصولات بدون شماره

سریال و علامت مصوب، تکرار عدم پرداخت مالیات، مستوجب مجازات از بیست و یک میلیون (۲۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا یک میلیارد و دویست و هفتاد و سه میلیون (۱.۲۷۳.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای نقدی است و میزان مجازات‌های یادشده براساس نرخ تورم (هر سه سال یکبار) با اعلام بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و تأیید هیأت‌وزیران قابل افزایش است.

۸- الف) عرضه، فروش، حمل و نگهداری فرآورده‌های دخانی قاچاق توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی

از منطوق ماده ۱۴ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ محرز و مشخص است که: «عرضه، فروش، حمل و نگهداری فرآورده‌های دخانی قاچاق توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی ممنوع و مشمول مقررات راجع به قاچاق کالا است». به واقع اشخاص حقیقی و حقوقی که فرآورده‌های دخانی قاچاق را عرضه نموده و به فروش می‌رسانند، مصداق بارز عرضه و فروش محصولات دخانی بدون پروانه فروش بوده و مجازات موضوع ماده ۱۱ از همان قانون در انتظار آنان است. ضمن آنکه در صورت اطلاق مفهوم قاچاق به عمل اشخاص حقیقی و حقوقی یاد شده، قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی و قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب سال ۱۴۰۰ به رسیدگی بر جرایم آنان حاکم خواهد بود.

۹- الف) فروش یا عرضه به افراد زیر هجده سال یا به واسطه این افراد

با التفات در ماده ۱۲ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ این مهم تشریح گردیده که: «فروش یا عرضه به افراد زیر هجده سال یا به واسطه این افراد، علاوه بر ضبط فرآورده‌های دخانی کشف شده نزد متخلف، وی به جزای نقدی از یکصد هزار (۱۰۰.۰۰۰) ریال تا پانصد هزار (۵۰۰.۰۰۰) ریال محکوم می‌شود، تکرار یا تعدد تخلف، مستوجب جزای ده میلیون (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال مجازات است».

ماده ۱۶ از قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات مصوب سال ۱۳۸۴ نیز بر این ممنوعیت تصریح دارد.

مجازات فروش و عرضه محصولات دخانی به افراد زیر هجده سال و یا فروش و عرضه این محصولات به واسطه‌ی این افراد جرم بوده و مرتکب جرم، مستحق مجازات خواهد بود. با عنایت به ماده ۲۸ اصلاحی قانون مجازات اسلامی که در سال ۱۳۹۹ به تصویب رسیده است،

در ماده ۲۸ اصلاحی قانون مجازات اسلامی (اصلاحی ۲۳/۰۲/۱۳۹۹) مقرر گردیده: «کلیه مبالغ مذکور در این قانون و سایر قوانین از تاریخ تصویب آنها در مورد تمام جرائم و تخلفات از جمله مجازات نقدی، به تناسب نرخ تورم اعلام شده از سوی بانک مرکزی، هر سه سال یک بار به پیشنهاد وزیر دادگستری و تصویب هیأت وزیران تعدیل و در مورد احکامی که بعد از آن صادر می‌شود، لازم الاجراء می‌گردد».

پس از تصویب این ماده اصلاحی، تاکنون هیأت وزیران در دو تصویب‌نامه به تاریخ‌های ۱۳۹۹/۱۲/۲۵ و ۱۴۰۳/۰۴/۰۴ مبادرت به تعدیل جزای نقدی مندرج در قوانین مختلف جزایی نموده است که در هر دو تصویب‌نامه، جزای نقدی ماده ۱۲ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵، مورد تعدیل قرار نگرفته و به این ماده قانونی اشاره‌ای نشده است؛ لیکن در صورت تشکیل پرونده‌ای جزایی با موضوع جرایم مندرج در ماده قانونی مورد بحث، دادگاه صادر کننده حکم محکومیت، موظف است با استناد به مجازات‌های نقدی جرایم تعزیری درجات ۱ الی ۸ مندرج در ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ و با رعایت ماده ۲۸ اصلاحی یاد شده و نیز تصویب‌نامه شماره ۵۶۲۶۱/ت/۶۲۲۹۸-هـ مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۰۴ هیأت وزیران، مبادرت به صدور رای و جزای نقدی نماید. به نظر می‌رسد عدم اشاره به جزای نقدی ماده ۱۲ قانون مورد بحث، این مجوز را ایجاد نمی‌کند تا مرتکب جرایم موضوع این ماده به جزای نقدی از یکصد هزار ریال تا پانصد هزار ریال محکوم گردد؛ زیرا این میزان جزای نقدی برای فروش یا عرضه محصولات دخانی به افراد زیر ۱۸ سال، ضعف مفرط قانون و همچنین عقیم شدن این ماده قانونی را اثبات خواهد کرد.

۱۰- الف) ثبت هرگونه علامت تجاری و نام خاص فرآورده‌های دخانی برای محصولات غیردخانی و بالعکس

ممنوعیت موضوع ماده ۱۵ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ مربوط است به: «ثبت هرگونه علامت تجاری و نام خاص فرآورده‌های دخانی برای محصولات غیردخانی و بالعکس». با توجه به این که ثبت علائم تجاری در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶، پیش‌بینی شده و از ماده ۳۰ به بعد این قانون به علائم تجاری پرداخته است؛ لذا مستند به ماده ۱۵ قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات مصوب سال ۱۳۸۵ و مصادیق مندرج در ماده ۳۲ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶ نیز، ثبت هرگونه علامت تجاری و نام خاص فرآورده‌های دخانی برای محصولات غیردخانی و بالعکس ممنوع بوده و با استناد به ماده ۴۱ قانون اخیر الذکر، حکم بر ابطال ثبت علامت تجاری ممنوع از سوی دادگاه عمومی حقوقی صادر می‌گردد و النهایه در صورتی که عمل مرتکب، با ماده ۶۱ این قانون (قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶) همپوشانی داشته باشد، از سوی دادگاه کیفری حکم بر محکومیت مرتکب به جزای نقدی مندرج در این ماده قانونی صادر خواهد شد.

۴- آسیب‌شناسی عدم اجرایی شدن قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات:

در آسیب‌شناسی عدم اجرایی شدن این گونه قوانین می‌توان موضوعات ذیل را به عنوان دلایل ضعف و بلااستفاده شدن قانون، عنوان کرد:

- ✓ نیازسنجی نامناسب از موضوع قانون.
- ✓ آماده نبودن بستر اجرایی قانون در سطح جامعه.
- ✓ ناکارآمدی عوامل اجرایی و مجریان قانون.
- ✓ تعیین مجریان متعدد در اجرای قانون و عدم تفکیک صحیح وظایف هر یک از سازمان‌های مجری.
- ✓ بیشمار و قدرتمند بودن جامعه‌ای که قانون علیه آنان وضع و تصویب شده است.
- ✓ قدرتمند بودن مافیای مقابل قانون.
- ✓ پایین بودن ریسک کشف و ضبط محصولات دخانی قاچاق.
- ✓ بی‌توجهی به نقاط آسیب‌پذیر در خصوص ورود و قاچاق مواد دخانی غیرمجاز.
- ✓ عدم نظارت و کنترل صحیح و کافی در خصوص نقاط آسیب‌پذیر شناسایی شده.
- ✓ عدم نظارت و کنترل کافی در خصوص بازارها و بازارچه‌های مرزی، مناطق آزاد و ویژه تجاری در خصوص جلوگیری از ترانزیت مواد دخانی قاچاق.
- ✓ عدم برخورد با نقاط توزیع، عرضه، خرید و فروش سیگارها و محصولات دخانی قاچاق همانند خیابان مولوی تهران و یا سایر نقاط معروف در شهرهای مختلف کشور.
- ✓ فراگیر بودن بیش از حد مصادیق مجرمانه مندرج در قانون مصوب در میان مردم، به گونه‌ای که اجرای آن موجب درگیر شدن افراد بیشماری در جامعه خواهد شد.
- ✓ مقاومت مردم در مقابل اجرای قانون و مصادیق مندرج در آن.
- ✓ فقدان ابزار و وسایل لازم و به روز برای شناسایی و کشف مواد دخانی قاچاق.
- ✓ فاسد بودن برخی از نیروهای مسئول در مبارزه با قاچاق سیگار و محصولات دخانی.
- ✓ عدم تخصیص بودجه مناسب و اعتبارات جهت اجرای قانون و آیین‌نامه اجرایی آن و همچنین مصرف اعتبار تخصیصی در جهاتی غیر از جهات ضروری و مندرج در قانون.
- ✓ اجمال و کلی بودن بیش از حد قانون و ایجاد موانع در جهت وضع آیین‌نامه اجرایی.
- ✓ عدم هماهنگی در خصوص وضع آیین‌نامه اجرایی، میان نهادها، ارگان‌ها و سازمان‌هایی که موظف به اجرای قانون در جامعه می‌باشند.

- ✓ عدم ایجاد وحدت رویه میان سازمان‌های مجری پس از وضع آیین‌نامه جهت اجرای آن.
- ✓ اجرایی نبودن مجازات‌های تعیین شده و یا غیرقابل اجرا بودن مصادیق پیش‌بینی شده در قانون.
- ✓ عدم نظارت و کنترل مناسب بر نحوه اجرای قانون در جامعه و سایر عواملی که ذکر آن از حوصله بحث خارج می‌باشد.

با این وصف هرچقدر هم که قانون کامل باشد باز هم عدم اجرای آن فقط و فقط عقیم بودن قانون را ظاهر می‌سازد در حقیقت وجود قانون با عدم وجود آن هیچ تفاوتی ندارد.

نتیجه‌گیری

تصویب یک قانون، هر چند که در نوع خود بی‌بدیل و بی‌نظیر باشد، بدون مجریان مقتدر و لایق، تضمینی در جهت اجرای قانون ایجاد نمی‌کند. با وصف آنکه ایران به دلیل عضویت در کنوانسیون‌ها و معاهدات بین‌المللی کنترل و مبارزه با دخانیات در زمره کشورهای پیشرو محسوب می‌شود؛ لیکن آمار قاچاق سیگار و مواد دخانی به ایران به حدی نگران کننده است که ایران را به یکی از کشورهای امن در قاچاق محصولات دخانی بدل کرده است.

در خصوص کنترل و مبارزه ملی با دخانیات و نیز کالاهای قاچاق با رویکرد قاچاق سیگار، ایران دارای قوانین ویرینی و جذابی است که متأسفانه کارآیی لازم را نداشته و هر روز شاهد افزایش قاچاق سیگار و محصولات دخانی به کشور هستیم. مبادی و مداخل ورودی سیگار و محصولات دخانی قاچاق در ایران مشخص و معین است، لیکن اقدامی در جهت خشکاندن ریشه قاچاق مواد دخانی به ایران توسط مسئولین انجام نمی‌شود. مرزهای پرخطر در قاچاق سیگار و شیوه‌های قاچاق مواد دخانی به کشور نیز کاملاً مورد شناسایی قرار گرفته ولی شناسایی بدون برخورد قانونی به مثابه بستن چشم بر ورود غیرقانونی و قاچاق سیگار به کشور است.

تا زمانی که مرزهای غربی کشور در ورود قاچاق محصولات دخانی برای قاچاقچیان ناامن نگردد و تا هنگامی که مرزهای خشکی و دریایی جنوب کشور کنترل نشده و اسکله‌های غیرمجاز و خورها، مسدود و کنترل نشوند، قاچاق مواد دخانی به ایران، قاچاقی امن و کم ریسک بوده و هر قاچاقچی و متخلفی را وسوسه خواهد کرد تا از بازار پروتق و ایمن قاچاق سیگار، بهره‌ای ببرد.

مبارزه با قاچاق سیگار و محصولات دخانی، عزمی راسخ و ملی می‌طلبد و تا زمانی که عناصر فاسد در دستگاه‌های اجرایی وجود داشته باشند، مبارزه با قاچاق سیگار و محصولات دخانی به ثمر نخواهد نشست. ضمن آنکه متولی مبارزه با قاچاق مواد دخانی نیز باید همانند متولی مبارزه با قاچاق مواد مخدر به کشور مشخص بوده و کثرت متولیان و عدم تفکیک و احصاء وظایف اجرایی، هر روز بازار قاچاق محصولات دخانی به کشور را داغ‌تر خواهد کرد. بدین منظور پیشنهادهای در خصوص مبارزه با قاچاق سیگار و مواد دخانی تقدیم گردیده تا بتوان از میزان قاچاق محصولات دخانی به کشور کاست.

پیشنهادهای

۱. به جای افزایش درآمد دولت در بازار مواد دخانی، در فکر راه‌اندازی ساز و کار قدرتمند مبارزه با قاچاق سیگار در ایران باشیم؛ چرا که با کاهش قاچاق محصولات دخانی به کشور، درآمد و سود دولت از عرضه و فروش محصولات دخانی تولید شده در داخل کشور و نیز محصولات وارداتی با مجوز دولت، افزایش خواهد یافت.
۲. عناصر فاسد در دستگاه‌های اجرایی در بحث قاچاق سیگار و مواد دخانی شناسایی شده و با متخلفین برخورد قاطع گردد.
۳. نظارت بر کارکنان دستگاه‌های اجرایی متولی مبارزه با قاچاق سیگار افزایش یابد تا حلقه اتصال قاچاقچیان با کارکنان خاطی قطع شده و عناصر فاسد که موجب پشت‌گرمی و حمایت از قاچاقچیان می‌باشند از دستگاه‌های متولی پاکسازی و اخراج گردند.

۴. بازار و بازارچه‌های مرزی مورد کنترل صحیح قرار گرفته تا از ورود غیرقانونی محصولات دخانی قاچاق به ایران جلوگیری شود.
۵. مناطق آزاد تجاری و مناطق ویژه اقتصادی مرزی، نیازمند کنترل قدرتمند در جلوگیری از ترانزیت و قاچاق سیگار و سایر مواد دخانی می‌باشند.
۶. اسکله‌های غیرقانونی و خورهای فاقد کنترل، شناسایی و مسدود شوند تا مسیرهای امن و کم ریسک ورود قاچاق سیگار و سایر مواد دخانی، ناامن گردند.
۷. مبارزه با قاچاقچیان و مجرمین جرایم مربوطه، شدت یابد و مجرمین و متخلفین به محاکم و مراجع قضایی با جدیت معرفی شوند.
۸. مسئولین و متولیان مبارزه با قاچاق سیگار و محصولات دخانی با جدیت به مبارزه با قاچاق مورد بحث بپردازند؛ چرا که آمار کشفیات متولیان مبارزه با قاچاق سیگار، به نسبت حجم قاچاق سیگار و محصولات دخانی به هیچ وجه قابل توجیه نبوده و نیست.
۹. یک متولی برای مبارزه با قاچاق سیگار و مواد دخانی صریحاً مشخص شود و از تعدد و کثرت متولیان در برخورد با قاچاق سیگار از قبیل ستاد و غیره جلوگیری به عمل آید تا در پایان هر سال، از متولی ثابت و مشخص مبارزه با قاچاق سیگار، بتوان آمار صریح و معین درخواست شود.
۱۰. با عناصر انتقال دهنده‌ی محصولات دخانی قاچاق شده به کشور با جدیت و قدرت برخورد گردد.
۱۱. نقاط جرم‌خیز در شهرها و مناطق مختلف کشور شناسایی شده و نسبت به پاکسازی این مناطق آلوده با جدیت اقدام شود. به عنوان مثال منطقه‌ای از خیابان مولوی تهران، خاستگاه عرضه، توزیع و خرید و فروش سیگار و سایر مواد دخانی قاچاق بوده و مجرمین در این منطقه به صورت شبانه روزی و در امنیت کامل مبادرت به اقدامات مجرمانه می‌نمایند.
۱۲. کیفیت محصولات دخانی تولیدی در داخل کشور افزایش یابد تا از نظر کیفیت با برندهای معتبر و معروف خارجی، امکان رقابت پیدا کرده و حداقل، مردم به سمت استعمال محصولات تولیدی داخلی رغبت پیدا نمایند.
۱۳. مالیات‌های تعیین شده از سوی دولت در محصولات دخانی کاهش یابد تا به همان میزان نیز قیمت تمام شده و قیمت عرضه و فروش محصولات داخلی و محصولات وارداتی کمتر شود. چه بسا بسیار مشاهده شده است که قیمت عرضه و فروش سیگار و مواد دخانی قاچاق، از قیمت دولتی تمام شده به میزان چشمگیر و قابل توجهی، کمتر است.
۱۴. افزایش قیمت محصولات دخانی خارجی و وارداتی و نیز افزایش قیمت محصولات تولیدی در داخل کشور، موجب کاهش مصرف سیگار و مواد دخانی در جامعه نخواهد شد. قاچاقچیان سیگار نیز از این فرصت طلایی بهره برده و با ارائه محصولات قاچاق برندهای معروف دنیا به قیمتی نازل تر از قیمت دولتی، به سهولت محصولات خود را به فروش می‌رسانند.
۱۵. کنترل و نظارت بر اماکن عرضه و فروش مواد دخانی افزایش یابد و از نیروهای سالم در بازرسی‌ها و نظارت‌ها استفاده گردد؛ ضمن آنکه با مراکز فروش و عرضه غیرمجاز، با جدیت بیشتری برخورد گردد.
۱۶. با کشورهای همسایه غربی و جنوبی کشور، به طور جدی در خصوص کنترل و مبارزه با قاچاق دخانیات، مذاکره گردد و النهایه با همکاری کشورهای همسایه از ورود کالاهای دخانی قاچاق به ایران ممانعت به عمل آید.

منابع

- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۸۸، مبسوط در ترمینولوژی، تهران، گنج دانش، ج ۴، ص ۲۹-۲۸.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۹۲، وسیط در ترمینولوژی حقوق، چاپ پنجم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۸۵، لغت نامه دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- عمید، حسن، ۱۳۷۵، فرهنگ فارسی عمید، چاپ چهل و چهارم، تهران، انتشارات امیرکبیر.
- معین، محمد، ۱۳۸۶، فرهنگ معین، چاپ سوم، تهران، انتشارات زرین.
- معین، محمد، ۱۳۸۷، فرهنگ فارسی معین، چاپ اول، تهران، انتشارات فرهنگ نما.
- آیین نامه ممنوعیت استعمال و عرضه سیگار و سایر مواد دخانی در اماکن عمومی، مصوب سال ۱۳۷۶.
- تصویب نامه شماره ۱۵۳۹۷۳/ت/۵۷۷۵۲ هـ مورخ ۱۳۹۹/۱۲/۲۵ هیأت وزیران.
- تصویب نامه شماره ۵۶۲۶۱/ت/۶۲۲۹۸ هـ مورخ ۱۴۰۳/۰۴/۰۴ هیأت وزیران.
- رای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور در مورد قاچاق سیگار خارجی، شماره ۵، مصوب ۱۳۶۱/۰۲/۱۳.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوب سال ۱۳۵۸.
- قانون اصلاح قانون انحصار دخانیات، مصوب ۱۳۱۰.
- قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوب سال ۱۴۰۰.
- قانون اصلاح ماده (۱۳) قانون مواد خوردنی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی، مصوب سال ۱۳۷۹.
- قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به تشریفات (پروتکل) ریشه کنی تجارت غیرقانونی محصولات دخانی، مصوب سال ۱۳۹۴.
- قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون چارچوب سازمان بهداشت جهانی در مورد کنترل دخانیات، مصوب سال ۱۳۸۴.
- قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء، اختلاس و کلاهبرداری، مصوب سال ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری، مصوب ۱۳۸۶.
- قانون جامع کنترل و مبارزه ملی با دخانیات، مصوب سال ۱۳۸۵.
- قانون رسیدگی به تخلفات اداری، مصوب سال ۱۳۷۲.

قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، مصوب سال ۱۳۹۲ با اصلاحات بعدی تا سال ۱۴۰۰.

قانون مجازات اسلامی، مصوب سال ۱۳۹۲.

قانون مجازات مرتکبین قاچاق، مصوب سال ۱۳۱۲.

ماده ۲۸ اصلاحی قانون مجازات اسلامی، مصوب سال ۱۳۹۹.

روزنامه رسمی، شماره ۱۰۸۷۱، مورخ ۱۳۷۶/۰۴/۰۲.

شهرکی، مهدی، تحولات کیفرشناسی در قانون جزایی ایران، فصلنامه قانونیار، شماره ۶، تابستان ۱۳۹۷.

اعتماد آنلاین، قاچاقچی‌های خُرد نمی‌توانند سالانه ۲۰ میلیارد نخ سیگار به کشور قاچاق کنند، ۱۳۹۹/۰۹/۰۳، کد خبر ۴۴۷۲۵۱.

اقتصاد آنلاین، ۱۸ آبان ۱۳۹۹، کد خبر ۴۷۹۸۳۹.

ایسنا، 52 درصد از سیگار قاچاق، از طریق مرزهای غربی کشور وارد می‌شود، ۶ آذر ۱۳۹۰، کد خبر (isna.ir/xdqdBs)۸۷۴۴

ایسنا، توضیح رئیس انجمن محصولات دخانی درباره مالیات و قاچاق سیگار، سه‌شنبه ۲۰ آذر ۱۴۰۳، کد خبر (isna.ir/xdSsg5) ۱۴۰۳۰۹۲۰۱۴۸۵۵

خبرگزاری دانشجو، گردش سالانه قاچاق سیگار در کشور، ۱۴۰۰/۱۰/۱۴، کد خبر (https://snn.ir/0048yx).۹۸۷۸۴۳

سایت سرانه، سرنخ قاچاق دخانیات پیدا شد، ۱۴۰۳/۰۱/۰۳، کد خبر (https://saranemag.ir/fa/tiny/news-۳۴۹۴)۳۴۹۴ (3494)

سایت شرکت دخانیات ایران، تاریخچه انحصار دخانیات در ایران، www.tobacco.ir/html/item/29

https://fa.wikifeqh.ir